

STAN I KIERUNKI ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI NA OBSZARZE LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA „KRZEMIENNY KRĄG”

Piotr Gabryjończyk, Magdalena Iwańska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego

Streszczenie. W artykule przedstawiono stan i kierunki rozwoju przedsiębiorczości na obszarze Lokalnej Grupy Działania „Krzemienny Krąg”. W opracowaniu zaprezentowano opinie mieszkańców regionu dotyczące sytuacji materialnej, atrakcyjności posiadanych walorów przyrodniczych oraz stanu infrastruktury technicznej. Przedstawiono również obecne i preferowane formy aktywności gospodarczej oraz postawy badanych względem własnego zaangażowania w rozwój obszaru. W opracowaniu wykorzystano dane wtórne, pozyskane od Lokalnej Grupy Działania „Krzemienny Krąg”.

Słowa kluczowe: przedsiębiorczość, rozwój, świadomość, Lokalna Grupa Działania

WSTĘP

Przedsiębiorczość stanowi jedno z tych pojęć, co do którego znaczenia brak jest w literaturze jednomyślnego podejścia. Zależnie bowiem od umiejscowienia w strukturach konkretnej dyscypliny naukowej zmienia się siła akcentowania jej poszczególnych aspektów (ekonomicznych, osobowościowych czy edukacyjnych) [Sikorska-Wolak 2008]. Podejście do przedsiębiorczości ewoluowało również w czasie – początkowo traktowano ją jako funkcję, dopiero później zaczęto postrzegać jako zbiór pewnych charakterystycznych cech ludzkich [Januszewska, Nawrocka 2008]. W poszukiwaniu najbardziej uniwersalnego określenia istoty przedsiębiorczości można posłużyć się definicją Druckera, według którego to *gotowość i zdolność do podejmowania, rozwiązywania w sposób twórczy i nowatorski nowych problemów, umiejętność wykorzystywania pojawiających się szans i okazji oraz elastycznego przystosowania się do zmieniających warunków* [Drucker 1992]. W ujęciu dynamicznym przedsiębiorczość można sprowadzić przede wszystkim do działalności koncentrującej się na kreacji i rynkowej introdukcji nowych,

---

Adres do korespondencji – Corresponding authors: Piotr Gabryjończyk, Magdalena Iwańska, Katedra Ekonomiki Edukacji, Komunikowania i Doradztwa, Wydział Nauk Ekonomicznych, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa; e-mail: piotr_gabryjonczyk@sggw.pl; magdalena_jablonska@sggw.pl

lepszego jakościowo produktów (usług) oraz wzbogacaniu już istniejącej na rynku oferty [Schumpeter 1995].

W odniesieniu do obszarów wiejskich przedsiębiorczość najłatwiej przyrównać do szeroko rozumianej aktywności gospodarczej, mającej na celu w pierwszej kolejności zabezpieczenie ekonomiczne i socjalne mieszkańców, w dalszej zaś perspektywie poprawę osiągniętych warunków bytowych. Wskutek przemian, jakie dokonały się w Polsce w ciągu ostatnich 20 lat (przejście do gospodarki rynkowej, wstąpienie do UE), znacznie przesunął się ciężar tej aktywności – działalność opierająca się wyłącznie na rolnictwie zaczęła być coraz mniej opłacalna, zwłaszcza dla niewielkich i niewyspecjalizowanych gospodarstw, mających kłopoty z intratnym zbytem swoich produktów. Jej miejsce zaczęły więc zajmować różne formy pozarolniczej aktywności gospodarczej, zwykle wciąż jeszcze łączonej z pracą na roli, ale niekiedy nawet całkowicie wypierającej klasyczny model wiejskiego gospodarowania. Początkowo chaotyczny i nieskoordynowany rozwój tego typu działań przybierał różnego nasilenia przestrzenne, zależne w głównej mierze od jednostek ludzkich, ich odwagi, determinacji i woli działania. Z czasem włączyły się jednak do tego procesu bardziej sformalizowane organizacje, które za cel postawiły sobie wspieranie wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, w tym szeroko rozumianej przedsiębiorczości pozarolniczej. Jednym z rodzajów tego typu form społecznej kooperacji stały się Lokalne Grupy Działania (LGD), będące wynikiem wprowadzenia w kraju inicjatywy wspólnotowej LEADER.

Celem opracowania jest:

- ukazanie na przykładzie jednej z LGD aktualnej sytuacji mieszkańców określonych obszarów wiejskich,
- zaprezentowanie ich postaw względem możliwości rozwoju regionu oraz własnego w nim udziału,
- przedstawienie ogólnych spostrzeżeń odnośnie do zasadności i kierunku działań przedsiębiorczych na rozpatrywanym obszarze oraz potencjalnych barier, które znacząco je utrudniają.

MATERIAŁ I METODY BADAWCZE

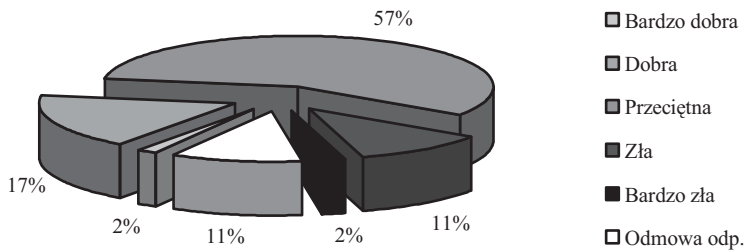
W pracy wykorzystano materiał badawczy pozyskany przez Stowarzyszenie LGD „Krzemienny Krag” metodą sondażową, w której posłużono się techniką ankiety. Badanie zostało przeprowadzone przez przedstawicieli LGD w okresie wrzesień – październik 2008 roku na terenie 9 jej gmin (Bałtów, Bodzechów, Chotcza, Ćmielów, Kunów, Lipsko, Sadowie, Sienno oraz Solec nad Wisłą) i objęło łącznie 646 mieszkańców (ok. 1,2% populacji wiejskiej). Dobór próby był celowy i zakładał udział w badaniu wyłącznie osób powszechnie cenionych i uważanych za liderów lokalnych społeczności oraz działających na rzecz rozwoju swego regionu (ich wyboru dokonali odpowiednio poinformowani koordynatorzy gminni). Dlatego też – mimo dużej liczby respondentów – uzyskane w ten sposób rezultaty nie mogą być uznane za w pełni reprezentatywne, a wysnute na ich podstawie wnioski nie muszą być miarodajne dla innych obszarów kraju. Wskazana celowość doboru próby ma jednak ogromną zaletę w odniesieniu do rozpatrywania kwestii przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, albowiem w sposób pożądaną zawężyła grono respondentów tylko do tych jednostek, które rzeczywiście powinny być zainteresowane

aktywnym uczestnictwem w życiu regionu oraz kształtowaniem jego dalszego rozwoju na podstawie samodzielnie podejmowanych działań.

WYNIKI BADAŃ I DYSKUSJA

Punktem wyjścia do oceny zasadności i późniejszego wyznaczenia pożądanych kierunków rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LGD „Krzemienny Krag” powinno być zdefiniowanie autopostrzegania sytuacji materialnej mieszkańców oraz potencjału przyrodniczego i infrastrukturalnego analizowanego regionu.

Przeprowadzone badania wykazały, iż ponad połowa respondentów ocenia swą sytuację materialną jako przeciętną (rys. 1).

Rys. 1. Sytuacja materialna mieszkańców obszaru LGD „Krzemienny Krag”

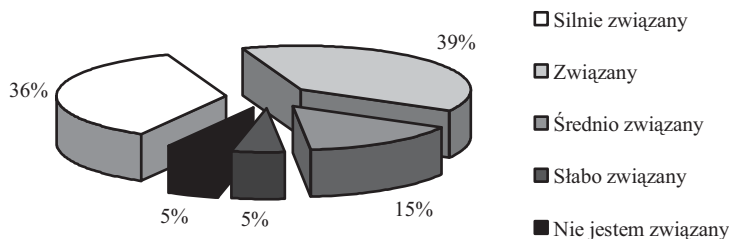
Fig. 1. Material status of the LAG's 'Flint Circle' region inhabitants

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych LGD „Krzemienny Krag”.

Source: Authors' calculation based on the 'Flint Circle' LAG data.

Z uzyskanych danych wynika również, iż zaledwie co 5. ankietowany uznał swój status materialny za zadowalający. Jest to rezultat bardzo niepokojący, zwłaszcza w zestawieniu z metodą doboru próby. Można było bowiem oczekiwać, że pozycja społeczna badanych znajdzie swoje pozytywne odbicie w sytuacji majątkowej. Brak tego typu korelacji może wskazywać na znaczne zapóźnienie ekonomiczne regionu oraz konieczność jego silnej stymulacji gospodarczej, którą najprościej można osiągnąć właśnie przez wspieranie przedsiębiorczych działań mieszkańców. Dodatkowym potwierdzeniem tego spostrzeżenia jest rozkład wieku respondentów, wśród których ponad $\frac{1}{3}$ stanowiły osoby powyżej 46 lat. Były to więc jednostki, które zdążyły sobie wypracować wysoką pozycję w środowiskach lokalnych, głównie za sprawą swego doświadczenia oraz długoletniego związania z miejscem zamieszkania. Symptomatyczne przy tym jest to, iż grupa wiekowa 26–35 lat, uznawana zwykle za najbardziej prężną i kreatywną w działaniu na rzecz rozwoju lokalnego, stanowiła niewiele ponad $\frac{1}{4}$ badanych osób. Nieco optymistycznym wskaźnikiem jest przy tych niekorzystnych rezultatach niski udział osób uznających swą sytuację materialną za złą, nie wolno jednak zapominać, iż 11% badanych odmówiło określenia swego statusu! Wśród nich zapewne znalazły się jednostki ubogie, lecz wstydzące do tego przyznać.

Czynnikiem mającym znaczny wpływ na rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich jest, obok sytuacji materialnej, związek mieszkańców z regionem ojczystym, w dużej mierze determinujący wolę działania na rzecz jego przekształceń. Związek ten w obszarze LGD „Krzemienny Krag” ilustruje rysunek 2.

Rys. 2. Stopień przywiązania ankietowanych do miejsca zamieszkania

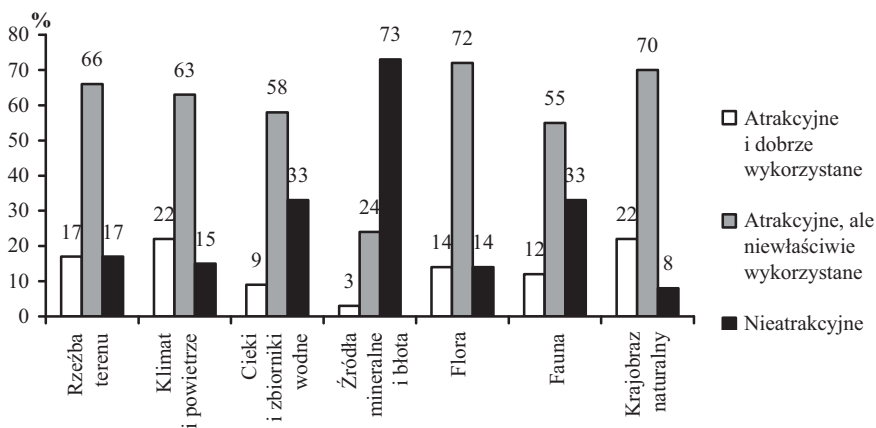
Fig. 2. Inhabitants' level of attachment to the current place of living

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych LGD „Krzemienny Krąg”.

Source: Authors' calculation based on the 'Flint Circle' LAG data.

Blisko $\frac{3}{4}$ respondentów czuło się odpowiedzialnych za swoje miejsce zamieszkania, a co 10. z nich miał luźny związek z „małą ojczyzną” (przy czym zaledwie 5% badanych w ogóle nie identyfikowało się z regionem). Zapewne rezultaty te są w dużym stopniu wynikiem długości egzystencji na rozpatrywanym obszarze (ponad 60% badanych zadeklarowało, iż mieszka tu „od zawsze”, a kolejne 20% powyżej 11 lat), ale można stanowczo stwierdzić, iż patriotyzm lokalny stanowi silną podstawę dla przyszłych działań stymulujących rozwój przedsiębiorczości w ramach LGD „Krzemienny Krąg”. Rola czynnika ludzkiego jest dodatkowo multiplikowana przez plany uczestników badania dotyczące miejsca dalszego życia – co 4 ankietowany nie chciał i nie zamierzał w przyszłości opuścić swego aktualnego miejsca zamieszkania. Pozostali zaś rozpatrywali taką możliwość jedynie na skutek konieczności poszukiwania pracy i związanej z nią poprawy sytuacji materialnej – także więc i oni, jedynie właściwie nakierowani na rozwój przynoszącej konkretne profity działalności przedsiębiorczej w rejonie LGD „Krzemienny Krąg”, mogliby w nim pozostać.

Ocenę znaczenia rozwojowego poszczególnych elementów potencjału przyrodniczego regionu prezentuje rysunek 3.

Rys. 3. Ocena walorów przyrodniczych obszaru LGD „Krzemienny Krąg” oraz ich obecnego znaczenia

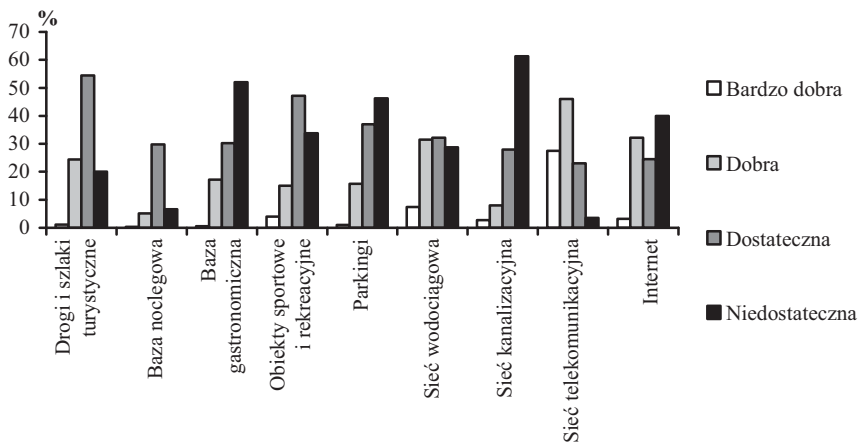
Fig. 3. LAG's 'Flint Circle' natural values rating and their current importance

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych LGD „Krzemienny Krąg”.

Source: Authors' calculation based on the 'Flint Circle' LAG data.

Wyraźnie widoczna jest wysoka ocena większości składowych środowiska przyrodniczego, idąca jednak w każdym przypadku w parze z ich niedostatecznym wykorzystaniem. Jedyne wyjątki stanowią kategorie „źródła mineralne i błota lecznicze”, czego przyczyną jest przede wszystkim ich niska ilość na rozpatrywanym obszarze. Badani za najlepiej wykorzystane zasoby przyrodnicze uznali kategorie „klimat i czystość powietrza” oraz „walory krajobrazu naturalnego” (w obu przypadkach ponad 20% wskazań), zatem te elementy, których adaptacja dla celów rozwojowych wymaga minimalnych (lub wręcz żadnych) nakładów lub które w dużej mierze stanowią czynnik niezależny od mieszkańców i decydentów (klimat). Daje to podstawę do stwierdzenia, iż dotychczas nie były podejmowane znaczące działania zmierzające w kierunku pobudzenia kreatywnego i przedsiębiorczego wykorzystania naturalnych walorów regionu, mimo istniejących ku temu przesłanek. Niewielki odsetek negatywnych wskazań we wszystkich kategoriach (oprócz „źródeł mineralnych i błot leczniczych”) jest zapewne wynikiem pochodzenia respondentów z miejsc o wyższym stopniu urbanizacji.

Postrzeżenie wybranych elementów stanu lokalnej infrastruktury techniczno-usługowej przedstawia rysunek 4.

Rys. 4. Ocena infrastruktury istniejącej na obszarze LGD „Krzemienny Krąg”

Fig. 4. LAG's 'Flint Circle' current infrastructure rating

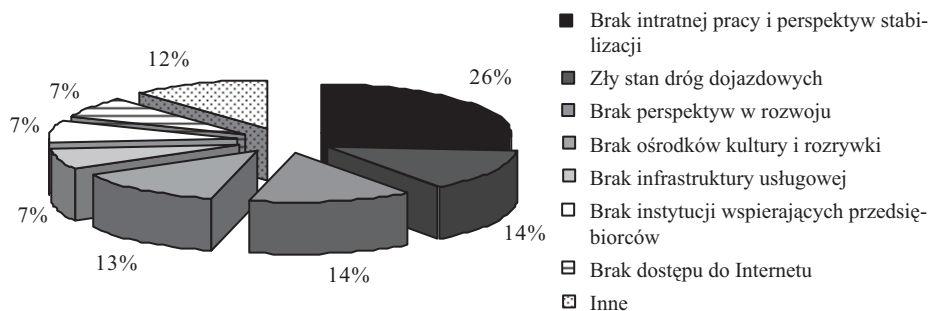
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych LGD „Krzemienny Krąg”.

Source: Authors' calculation based on the 'Flint Circle' LAG data.

Zdaniem większości badanych infrastruktura techniczno-usługowa obszaru działania LGD „Krzemienny Krąg” była niedostatecznie rozwinięta. Jedyne wyjątki stanowiła kategoria „sieć telekomunikacyjna” (prawie $\frac{3}{4}$ respondentów oceniło ją pozytywnie), co jednak, w dobie masowego upowszechnienia telefonii komórkowej i pokrycia większości powierzchni kraju sygnałem stacji przekaźnikowych, nie stanowi żadnego znaczącego atutu regionu. Za stosunkowo dostatecznie rozwinięte można uznać jeszcze sieć wodociągową, drogową (w tym trasy turystyczne) oraz internetową, która jest ściśle związana ze świadczeniem usług telekomunikacyjnych. Warto docenić zwłaszcza ten ostatni element, który zaczyna odgrywać coraz ważniejszą rolę w społeczeństwie, interakcjach jednostek oraz kształtowaniu działań gospodarczych, znacznie ułatwiając komunikację

i współpracę nawet bardzo oddalonych podmiotów (świadomi wagi informatyzacji byli także sami ankietowani, których $\frac{3}{4}$ uznało ją za czynnik wspierający lokalny rozwój społeczno-gospodarczy). Niedostateczny rozwój wielu elementów infrastruktury, choć niewątpliwie utrudnia holistyczne przemiany w regionie, jednocześnie może być również impulsem pobudzającym indywidualne lub grupowe inicjatywy lokalne. Ich punktowa lub nawet sieciowa kreacja może stać się bowiem doskonałym przykładem przedsiębiorczości mieszkańców oraz otworzyć przed nimi nowe źródła dochodu.

Pochodną przytoczonych wyżej danych jest rozkład opinii respondentów na temat najważniejszych problemów, z którymi muszą się oni zmagać w swej codziennej egzystencji (rys. 5).

Rys. 5. Problemy codziennej egzystencji mieszkańców obszaru LGD „Krzemienny Krąg”

Fig. 5. Everyday concerns of the LAG's 'Flint Circle' region inhabitants

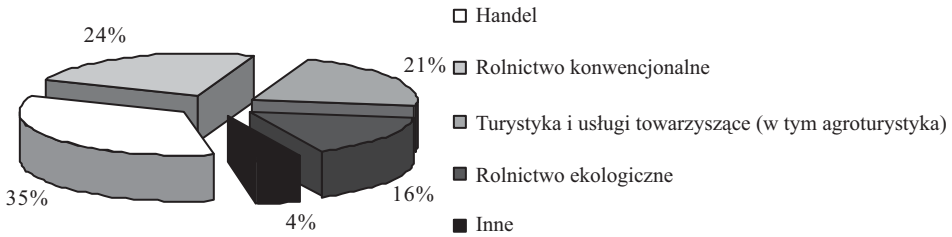
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych LGD „Krzemienny Krąg”.

Source: Authors' calculation based on the 'Flint Circle' LAG data.

Za najbardziej uciążliwe zmartwienie badani uznali problem znalezienia dobrze opłacalnej pracy i związaną z nim niepewność przyszłej egzystencji – obawy takie żywił aż co 4. ankietowany. Ściśle powiązana z tym aspektem jest druga pod względem liczebności wskazań kategoria „brak perspektyw rozwoju” (14%), niewątpliwie bowiem trudno jest koncentrować wysiłki na planowaniu przyszłych działań przy silnej niepewności jutrzejszej sytuacji materialnej. Zastanawiająca jest opinia o drogach dojazdowych, zwłaszcza w świetle wcześniejszej oceny infrastruktury (choć w obu pytaniach uzyskano zbliżony odsetek wskazań). Zapewne wynika ona z dość łatwej identyfikacji problemu oraz powszechnej jego świadomości („polskie drogi”). Warto zwrócić uwagę także na dostrzeżenie braku placówek kulturalnych i rozrywkowych, czyli takich elementów, których kreacja w dużej mierze zależy przecież od samych mieszkańców, ich determinacji, pomysłowości i przedsiębiorczości właśnie.

Rodzaje obecnie najpopularniejszych przejawów działalności gospodarczej na obszarze LGD „Krzemienny Krąg” prezentuje rysunek 6.

Ponad $\frac{1}{3}$ badanych jako najczęściej podejmowaną działalność rynkową wskazywała handel – jest to zapewne pokłosie zjawiska licznego w ostatnich latach powstawania wiejskich sklepików spożywczo-przemysłowych, zakładanych przez co prężniejszych mieszkańców. Działalność ta charakteryzuje się stosunkowo niską kapitałochłonnością oraz dużą łatwością podejmowania, co też wyjaśnia jej aktualny prymat. Wciąż popularne, choć już zepchnięte na drugą lokatę, pozostaje konwencjonalne rolnictwo (opinia co

Rys. 6. Najpopularniejsze formy działalności gospodarczej na obszarze LGD „Krzemienny Krąg”

Fig. 6. The most popular economic activities in the region of LAG ‘Flint Circle’

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych LGD „Krzemienny Krąg”.

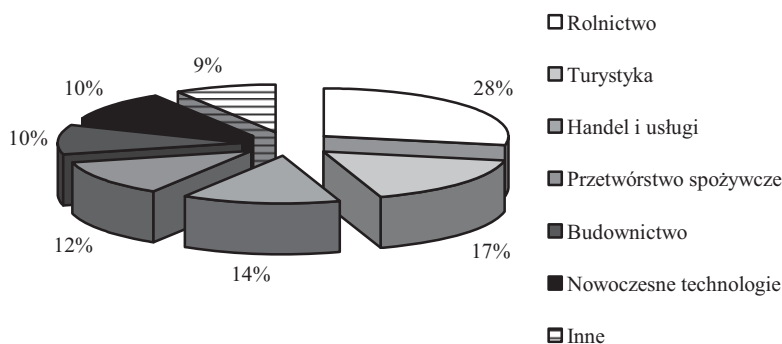
Source: Authors’ calculation based on the ‘Flint Circle’ LAG data.

4. badanego), czyli tradycyjna i dziedziczna działalność w regionie. Jednak tuż za nim plasuje się szeroko rozumiana turystyka wraz z towarzyszącymi jej usługami (ponad $\frac{1}{5}$ wskazań, w tym połowa to agroturystyka), co wskazuje już na ogólny kierunek rozwoju przedsiębiorczości w regionie. Działalność ta bowiem, z racji swej interdyscyplinarności, jest powiązana z wieloma innymi dziedzinami gospodarki i ma silny wpływ na wymienione już wcześniej handel i rolnictwo, a jednocześnie wymaga przemyślanych i odpowiednio wysokich inwestycji celem stworzenia właściwego, niezbędnego zaplecza. Działalnością komplementarną względem turystyki jest też 4. grupa preferowanych form aktywności, czyli rolnictwo ekologiczne, którego produktami zainteresowane są właśnie głównie osoby z ośrodków miejskich. Odwiedzający region turyści mogą więc wpływać na popularność regionalnych produktów ekologicznych w miejscach swego zamieszkania.

Potwierdzeniem zarysowującej się wiodącej roli turystyki na obszarze LGD „Krzemienny Krąg” jest rozkład opinii respondentów w zakresie określenia form pozarolniczej działalności gospodarczej, stanowiących realną szansę rozwoju regionu. Niemal 80% badanych za najbardziej obiecującą uznało właśnie działalność turystyczną (w tym połowa z nich jasno wskazała na agroturystykę), pozostali zaś największe nadzieje wiazali z ochroną lokalnego dziedzictwa kulturowego, czyli dziedziną ściśle związaną z turystyką właśnie (trudno sobie wyobrazić opłacalność tego typu przedsięwzięć bez napływu osób zainteresowanych poznawaniem tego dziedzictwa). Symptomatyczny jest przy tym marginalny udział innych odpowiedzi, który jasno wskazuje oczekiwania lokalnej społeczności wobec przyszłego rozwoju obszaru.

W kontekście wyżej zaprezentowanego zdania ankietowanych na temat najbardziej korzystnych form pozarolniczej działalności gospodarczej warto przeanalizować odpowiedzi badanych w zakresie konieczności wspierania wybranych form działalności gospodarczej na obszarze LGD „Krzemienny Krąg” (rys. 7).

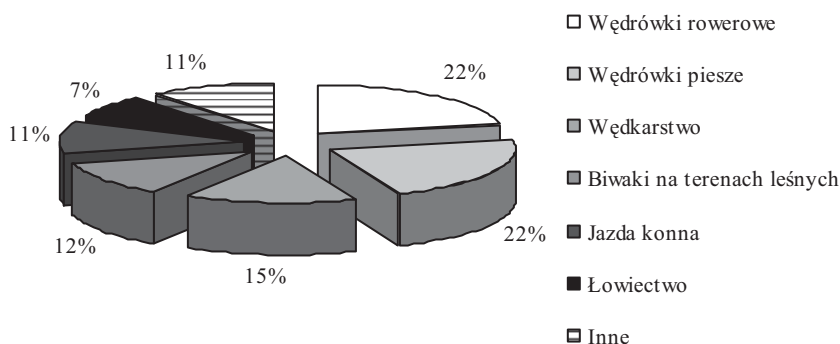
Mimo zatem uznania turystyki za najbardziej perspektywiczną rozwojowo formę działalności pozarolniczej, niemal $\frac{1}{3}$ badanych uważała, iż wciąż największe środki powinny być przeznaczane na niedochodowe rolnictwo. Niewielką pociechą jest w tym przypadku to, iż w kategorii tej zapewne także znalazło się rolnictwo ekologiczne. Podejście takie może być wynikiem wieloletniej tradycji rolniczej regionu oraz tak charakterystycznego dla polskiej wsi przywiązania do ziemi. Warto przy tym podkreślić, iż typowa dla rozpa-

Rys. 7. Potrzeba wsparcia wybranych form działalności na obszarze LGD „Krzemienny Krąg”
 Fig. 7. Necessity of support for the chosen economic activities in the region of LAG ‘Flint Circle’
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych LGD „Krzemienny Krąg”.
 Source: Authors’ calculation based on the ‘Flint Circle’ LAG data.

trywanego regionu mozaikowa struktura rolna (małe lub średnie gospodarstwa o niskim stopniu mechanizacji) właściwie wyklucza prowadzenie produkcji wysokotowarowej, a tym samym osiągnięcie zadowalających wyników finansowych z tego typu działalności. Konieczność wsparcia turystyki w regionie dostrzegł jednak już niemal co 5. badany, a kolejne najliczniej wskazywane kategorie („handel i usługi” oraz „przetwórstwo spożywcze”) stanowią, jak już wyżej wskazano, dziedziny w dużym stopniu powiązane z procesem obsługi przyjezdnych. Można zatem stwierdzić, iż – pomijając względy sentymentalne – ankietowani są świadomi pożądanego, z punktu widzenia opłacalności dla siebie i regionu, kierunku rozwoju.

Powszechne zainteresowanie wsparciem rozwoju turystyki znajduje także potwierdzenie w rozkładzie opinii na temat zasadności skonstruowania specjalnej strategii rozwoju lokalnego produktu turystycznego, gdyż 59% ankietowanych stwierdziło, iż jest ona potrzebna. Opinię respondentów na temat jej ukierunkowania produktowego prezentuje natomiast rysunek 8.

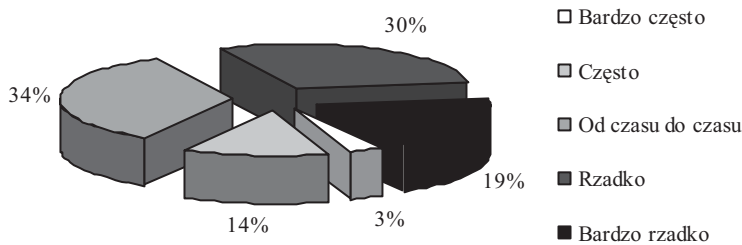
Rys. 8. Postulowana oferta rekreacyjna obszaru LGD „Krzemienny Krąg”
 Fig. 8. Suggested recreational offer in the region of LAG ‘Flint Circle’
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych LGD „Krzemienny Krąg”.
 Source: Authors’ calculation based on the ‘Flint Circle’ LAG data.

Za najbardziej możliwe do udostępnienia turystom uznano formy rekreacji w postaci wędrówek pieszych i rowerowych (obie kategorie wskazał co 5. badany). Jest to o tyle zrozumiałe, iż formy te traktuje się powszechnie jako najmniej wymagające pod względem inwestycyjnym (uważa się, iż wystarczy wytyczyć kilka odpowiednio oznakowanych tras w ramach już istniejącej sieci dróg i ścieżek) oraz możliwe do realizacji w każdym terenie. W podejściu tym kryje się jednak pewna pułapka, albowiem oczekiwania turystów względem tras dla jednośladów stają się coraz większe – przyjezdni wymagają już nie tylko właściwego oznakowania, ale i odpowiedniej, wydzielonej tylko dla siebie nawierzchni oraz stosownej infrastruktury. Zapewne z podobnych względów na drugiej pozycji pod względem popularności uplasowało się wędkarstwo, niewymagające w zasadzie żadnego profesjonalnego zaplecza. Podobnie jest też z kolejnymi kategoriami („jazda konna” i „biwaki w terenach leśnych”). Należy zwrócić uwagę, iż bardziej kapitałochłonne przy opracowaniu formy rekreacji (narcciarstwo czy kajakerstwo) zostały zupełnie zmarginalizowane, co dodatkowo potwierdza wcześniejsze spostrzeżenia.

Pomimo znacznego zainteresowania rolnictwem ekologicznym oraz świadomości potrzeby wspierania przetwórstwa spożywczego, przytłaczająca większość badanych (blisko 80%) przyznała, iż na obszarze LGD „Krzemienny Krąg” nie istnieje produkt lokalny. Co gorsze, aż $\frac{2}{3}$ respondentów stwierdziło, iż nie ma żadnych szans, aby produkt taki w ogóle powstał, a zaledwie co 5. badany uznał to za możliwe! Podejście takie świadczy na niekorzyść mieszkańców oraz sugeruje niski stopień ich orientacji w przemianach ostatnich lat (akcesja do UE) oraz związanych z nimi możliwościami.

Niepokojącym zjawiskiem jest również postrzeganie przez badanych stopnia czynnego zaangażowania całości społeczności lokalnej w rozwiązywanie problemów oraz rozwój regionu LGD „Krzemienny Krąg” (rys. 9).

Rys. 9. Częstotliwość udziału mieszkańców obszaru LGD „Krzemienny Krąg” w rozwiązywaniu lokalnych problemów

Fig. 9. LAG's 'Flint Circle' region inhabitants' participation in solving local problems

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych LGD „Krzemienny Krąg”.

Source: Authors' calculation based on the 'Flint Circle' LAG data.

Prawie połowa respondentów stwierdziła, iż mieszkańcy niemal w ogóle nie uczestniczą aktywnie w życiu lokalnym, pozostawiając sprawy decydowania o kierunku rozwoju oraz przyszłości regionu decydentom lub innym, zainteresowanym osobom. Zapewne jest to w dużej mierze spowodowane pochłaniającymi czas problemami codziennej egzystencji, ale jednak nie usprawiedliwia tej masowej bierności. Jeśli doliczymy do tych osób jednostki podejmujące tylko sporadyczne działania (wg opinii badanych to ok. $\frac{1}{3}$ społeczności), to wyłania się zatrważający obraz marazmu i braku inicjatywy w reakcji

lepszego jutra. Trudno bowiem oczekiwać, iż pozbawione wsparcia ogółu działania liderów lokalnych społeczności wystarczą do stworzenia odpowiedniej atmosfery i podbudowy dla przemian w regionie. Dopelnieniem zaprezentowanego wyżej obrazu jest zdanie badanych (a więc już tylko liderów!) odnośnie zainteresowania własnym udziałem w procesie tworzenia programu rozwoju obszaru LGD – zaledwie co 3. z nich zadeklarował możliwość swego zaangażowania w tego typu działaniach, pozostali zaś nie okazali woli współpracy na rzecz swej „małej ojczyzny”. Co gorsze jednak, nawet entuzjaści własnego działania prorozwojowego uznali, że ich udział powinien sprowadzić się tylko do maksymalnie kilku niezbędnych w tym celu spotkań (niemal $\frac{2}{3}$ wskazań).

Nic zatem dziwnego, iż prawie $\frac{2}{3}$ badanych nie wiąże z działaniem LGD „Krzemienny Krąg” oraz podejmowanych przez nią działań przedsięwziętych zbyt wielkich nadziei. Ten powszechny brak wiary, i to wśród osób aktywnych w swoich społecznościach, tylko w niewielkim stopniu można uznać za równoważony przez podejście pozostałej części badanych – entuzjastów, którzy prezentują skrajnie odmienne zapatrywania na potencjalne profity z działania LGD. Nie da się jednak ukryć, iż liczebność i siła przebiecia tej grupy może się okazać dalece niewystarczająca w procesie kształtowania i wspierania przedsięwziętych postaw, zmierzających do szeroko rozumianego rozwoju społeczno-gospodarczego analizowanego regionu.

WNIOSKI

Przedstawione rezultaty badania przeprowadzonego wśród liderów obszaru funkcjonowania LGD „Krzemienny Krąg” wskazują na istnienie znaczącej bariery psychologicznej w rozwoju lokalnej przedsiębiorczości. Pomimo niezbędnych przesłanek do samodzielnego podejmowania działań gospodarczych oraz ogromnego pola do wykazania własnej kreatywności, zdecydowana większość mieszkańców wykazuje bierną, wyciekającą postawę, nacechowaną silnym sceptycyzmem względem celowości jakichkolwiek czynności wykraczających poza codzienne obowiązki. Przyczyną takiego stanu rzeczy może być:

- zbyt silna pauperyzacja, która zmuszając do troski o egzystencję własną i najbliższych, uniemożliwia dalekosiężne plany oraz udział jednostek w działaniach na rzecz dobra ogółu; negatywne oddziaływanie tego czynnika nie może być przy tym przełamywane przez poczucie związku z ziemią ojczystą ani świadomość przyrodniczego potencjału regionu,
- doświadczenie z lat poprzednich, wskutek którego miejscowa ludność utraciła przekonanie o opłacalności wspólnie i solidarnie podejmowanych inicjatyw (w myśl zasady „wspólne, czyli niczyje”) i obecnie nie potrafi wskrzesić w sobie iskry nadziei potrzebnej do początkowej mobilizacji oraz cierpliwości w oczekiwaniu na pierwsze efekty podejmowanych samodzielnie inicjatyw,
- niska świadomość powstających ostatnimi czasy możliwości gospodarczych, wynikająca z niedoinformowania lub braku chęci przyswojenia i zaakceptowania informacji oraz brak woli samoorganizacji, które skutecznie blokują wykorzystanie istniejących na terenie LGD szans rozwojowych.

Paradoksem jest to, iż większość osób, które nie mają dość woli i determinacji do podjęcia działania, jednocześnie potrafi właściwie ocenić występujące na swym obszarze braki w infrastrukturze oraz wskazać związane z nimi działania, mogące znacząco przyczynić się do rozwoju regionu i poprawy sytuacji materialnej mieszkańców! Pierwszym zatem krokiem wspierającym rozwój przedsiębiorczości na tym obszarze powinno być przełamanie pesymistycznego nastawienia i marazmu miejscowej ludności. W tym celu konieczne wydaje się wykorzystanie wszelkich sposobów oddziaływania i pozytywnie rozumianej perswazji w postaci zajęć edukacyjnych, szkoleń, akcji promocyjnych czy też spotkań z miejscowymi autorytetami i prężnymi przedstawicielami lokalnej gospodarki. Zwłaszcza istotny jest ten ostatni element, gdyż przykład udanego, zakończonego sukcesem i konkretnymi profitami działania stanowi zwykle najsilniejszy i najbardziej wiarygodny impuls do własnej aktywności w podobnym kierunku.

Na koniec warto podkreślić raz jeszcze pozytywny aspekt, jakim jest już samo dostrzeżenie przez badanych potencjału drzemącego w turystyce i powiązanych z nią działaniach gospodarczych. Być może jest to w dużej mierze właśnie efekt przykładu w postaci działającego na terenie gminy Bałtów od 2004 roku JuraParku. Atrakcja ta, powstała jako efekt kreatywności i pracowitości grupy pasjonatów, szybko stała się sztandarowym produktem turystycznym regionu świętokrzyskiego, o czym świadczą licznie przyznawane jej wyróżnienia. Nie oznacza to jeszcze rozwoju lokalnej przedsiębiorczości w tym kierunku, ale stanowi dobry początek dla zmiany postaw miejscowej ludności. Powinno być to o tyle łatwiejsze, iż rozsądnie poprowadzone przekształcenia w kierunku regionu turystycznego wymagają mniejszych wyrzeczeń oraz niosą proporcjonalnie większe korzyści, niż w przypadku innych przykładów działalności gospodarczej („rozwój zrównoważony”), a i sami mieszkańcy czują potrzebę zewnętrznego wsparcia turystycznego rozwoju regionu, upatrując w tym szansy na poprawę swojej sytuacji materialnej. Dlatego też najważniejszym obecnie zadaniem w celu rozwoju lokalnej przedsiębiorczości wydaje się wytworzenie bodźca pozwalającego mieszkańcom obszaru LGD „Krzemienny Krag” na przewycięzenie założenia o własnej niemocy oraz przejście od postawy pasywnej do samodzielnej i kreatywnej, celowego działania.

PIŚMIENNICTWO

- Cygan K., Jabłońska M., 2008. Partnerstwo „Krzemienny Krag” – przykład działań na rzecz rozwoju turystyki wiejskiej. [w:] Ekonomiczne i społeczne aspekty rozwoju turystyki wiejskiej, red. I. Sikorska-Wolak. Wyd. SGGW, Warszawa, 307–318.
- Cygan K., Józeficka M., 2009. Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w woj. wielkopolskim. [w:] Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, red. K. Krzyżanowska. Wyd. FAPA, Warszawa, 60–72.
- Drucker P.F., 1992. Innowacje i przedsiębiorczość. Praktyka i zasady. PWE, Warszawa, 34–35.
<http://www.juraparkbaltow.pl>
- Januszewska M., Nawrocka E., 2008. Pobudzanie przedsiębiorczości lokalnej i innowacyjności a konkurencyjność obszaru recepcji turystycznej. [w:] Turystyka jako czynnik wzrostu konkurencyjności regionów w dobie globalizacji, red. G. Gołębski. Wyd. AE, Poznań, 282–292.

- Kasperska E., 2009. Współpraca samorządów lokalnych oraz uczestników rynku lokalnego w celu budowy konkurencyjnej oferty turystycznej regionu. *Handel Wewnętrzny*, listopad 2009, Warszawa, 191–197.
- Lipianin-Zontek E., Zontek Z., 2009. Kreowanie przedsiębiorczości na obszarach wiejskich na przykładzie obszarów górskich województwa śląskiego. [w:] *Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich*, red. K. Krzyżanowska. Wyd. FAPA, Warszawa, 49–60.
- Pałka E., 2009. Potencjał turystyczny na obszarach wiejskich jako czynnik rozwoju regionalnego. *Handel Wewnętrzny*, listopad 2009, Warszawa, 275–282.
- Schumpeter J., 1995. *Kapitalizm, socjalizm, demokracja*. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Sikorska-Wolak I., 2008. Wieloaspektowość przedsiębiorczości i jej postrzeganie przez mieszkańców wsi. [w:] *Doradztwo w działalności przedsiębiorczej*, red. K. Krzyżanowska. Wyd. SGGW, 11–26.
- Zielińska M., 2006. Uwarunkowania i przejawy przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w Polsce [w:] *Przedsiębiorczość w teorii i praktyce*, red. M. Strużycki. Wyd. SGH, Warszawa, 201–215.

ENTREPRENEURSHIP'S CONDITION AND DIRECTIONS OF DEVELOPMENT IN THE REGION OF THE LOCAL ACTION GROUP 'FLINT CIRCLE'

Abstract. The article presents entrepreneurship's condition and directions of development in the region of Local Action Group 'Flint Circle'. It contains region's inhabitants opinions about their material status, natural values' attractiveness and condition of the technical infrastructure. The article also presents current and preferable forms of the economic activities, as well as inhabitants' will for self-commitment to regional development. The case study is based on secondary data, obtained from Local Action Group 'Flint Circle'.

Key words: entrepreneurship, development, awareness, Local Action Group

Zaakceptowano do druku – Accepted for print 19.04.2010